

A KÉPVISELŐHÁZ KÖNYVTÁRÁNAK TÖRTÉNETE.

A képviselőházi könyvtár, mely nagyságra nézve¹ a budapesti könyvtárak között a 8-ik, az ország összes könyvtárai között pedig a 13-ik helyet foglalja el, 1866-ban alapított. Ugyanis a Ház az 1866. évi május havi költségvetésében — ez időben a Ház költségvetését még havonként szavazták meg — törvénykönyvek, országgyűlési irományok és a szükséges statisztikai munkák beszerzésére 1000 pft-ot szavazott meg, de csak egy évvel később, 1867 március havában, határozta el a fenti összeg felhasználása, illetőleg egy képviselőházi könyvtár felállítása végett bizottság kiküldését. E bizottság, melynek tagjait az elnök jelölte ki, öt tagból állt, névszerint BEZERÉDJ László, CSENGERY Imre, KUBICZA Pál, NYÁRY Pál és VÁRADY Gábor. Munkálkodásukról azonban semmi följegyzés sem maradt s így lehet, hogy lépéseket sem tettek a Ház könyvtárának felállítására, melynek ügye azután csak egy év múlva került ismét napirendre.

A Ház ugyanis még 1866 április 28-án a házszabályok módosítására bizottságot küldött ki, mely az 1868. november 6-án beterjesztett jelentésében a törvényhozási munkálkodás megkönnyítése céljából könyvtár felállítását hozta javaslatba s ennek értelmében a december 8-án elfogadott új házszabályok 215. §-a kimondta, hogy «a Ház tagjainak használatára könyvtárt állít, melybe azon könyvek, nyomtatványok vagy egyéb kiadványok szereztetnek meg, melyek a törvényhozási munkálkodásnál szükséges adatokat tartalmaznak».

A könyvtár felállítása tehát a házszabályokban is el lett rendelkezve s mégis csak ólomléptekkel haladt a megvalósulása felé.

¹ Magyar Statisztikai Évkönyv. 1912.

Kitűnik ez legelőször SIMONYI Ernőnek 1869 december 21-iki felszólalásából, aki kérdést intézett aziránt, hogy a házszabályok értelmében felállítandó könyvtár ügye mennyire haladt előre? SOMSSICH Pál elnök erre azt válaszolta, hogy eddig csak azért késett, mivel a Házban nincs alkalmas helyiség. Miután azonban a Múzeum épületében kibéreltek egy szobát, ahol 5—600 könyvet el lehet helyezni s a könyvszekrények is elkészültek, nincs már semmi akadálya a könyvtár felállításának s azért felhívta a bizottságot, hogy a beszerzendő könyvek jegyzékét nyujtsa be. A következő év február 15-én pedig NYÁRY Pál sürgette az ügyet s a Ház utasította a könyvtári bizottságot, hogy mivel helyiség már van, jelentését terjessze be.

1870 március 25-én jelent meg a könyvtári bizottság *első* jelentése HORVÁTH Mihály elnök és HOFFMANN Pál előadó aláírásával, melyben könyvbeszerzésre havonként 500 frt.-ot kért mindaddig megszavaztatni, míg a jelentéshez mellékelte jegyzékben felsorolt 253 legszükségesebb művet be nem szerezte. A megvásárolt munkákat pedig a Múzeum épületében kibérelt teremben javasolta elhelyeztetni.

Július 27-én tárgyalta a Ház a könyvtári bizottság e jelentését s HORVÁTH Mihály ajánlta a kért összeg megszavazását. Tárgyalás során IRÁNYI Dániel azt javasolta, hogy a törvénytár mindig a Ház asztalára legyen helyezve, aminek teljesítéséhez az elnök hozzájárult. *Ettől az időponttól keltezzük a törvénytárnak a Ház asztalán való állandó elhelyezését.* HALÁSZ Boldizsár pedig azt kifogásolta, hogy miért fizetnek a Múzeumnak a teremért, mikor annak évente úgyis szép összeget szavaznak meg? Az elnök megnyugtató szavai után a Ház megszavazta a kért összeget s ennek utalványozásával a Házelnököt bízta meg, a gazdasági bizottságot pedig utasította, hogy a Ház költségvetésében e célra külön rovatot nyisson.

Most már tehát tényleg el volt intézve a könyvtár felállításának ügye s nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy 4 évnek kellett addig lefolynia, míg a Ház azt végleg elintézte.

A könyvtári bizottság azután hozzáfogott a jegyzékben fel-

sorolt művek beszerzéséhez s ezzel megvetette a könyvtár alapját, melynek rohamos gyarapodását nagyban előmozdította az, hogy GHYCY Ignác gyermekei atyjok könyvtárát 1872 március 11-én a Háznak ajándékozták. A levél, mellyel a könyvtárt felajánlották, szószerint így hangzik:

«Mélyen tisztelt képviselőház! Boldogult édes atyánk, Ghyczy Ignác, nem csekély szeretet és szorgalommal egy könyvtárt gyűjtött össze, mely az ahhoz tartozó hirlapokon kívül mintegy 6400 munka, illetőleg 20.000 kötetből állhat s melyre nézve ismételten nyilvánítá azon szándékát, hogy azt közcélokra szentelendi.

Mély tisztelettel alulírottak, boldogult atyánk emléke iránti őszintén érzett kegyeletünk által vezéreltetve, nem tudnánk e könyvtárnak szebb és atyánk hazafias érzelmeihez illőbb rendeltetést adni annál, mintha azt ezen mélyen t. képviselőházak, melynek boldogult atyánk tagja volt, felajánljuk kebelbeli könyvtára szaporítására.

Korántsem kívánunk e könyvgyűjteménynek a valódinál nagyobb értéket tulajdonítani, hisszük azonban, hogy az tartalmaz oly műveket, melyek egy szerény honpolgár magánkönyvtárának díszére válnak és emellett a mélyen t. képviselőház könyvtárában is helyet érdemelnek.

Amidőn tehát a kérdéses könyvgyűjteményt ezennel felajánljuk, esedezünk a mélyen t. képviselőház előtt: méltóztassék szerény adományunkat kegyesen elfogadni.

Ha azután e kérésünkhöz, annak teljesülése reményében még egy további, atyánk iránti kegyeletünk által sugalt, kérelmet is szabad csatolnunk, úgy ez oda terjedne: kegyeskedjék ajánlatunk elfogadása esetén, egyszersmind elrendelni azt is, hogy az átadandó könyvek kötetenkint egy, boldogult atyánk nevét kitüntető bélyegnyomattal láttassanak el. Ghyczy Béla, Imre, Gyula, Géza, Dénes és Ida.»¹

Ezen értékes és becses könyvtár felajánlását a Ház nagy örömmel fogadta s többek felszólalása után elhatározta, hogy a

¹ GHYCY Ignácról l. SZINNYEI M. Irók. III: 1200—1201. l. A gazdasági haladásnak egyik kiváló munkása volt s ezt nemcsak azzal bizonyította be, hogy ISTVÁN és JÓZSEF főhercegek gondjaira bizott birtokait magasfokú fejlettségre emelte, hanem azzal is, hogy a mezőgazdaság ügyének előmozdítását mindenkor lelkesen támogatta. Az úrbér rendezésénél a jobbágyok szószólója volt s a telepítvényes községek fejlődését előmozdította, miért is a nép előtt nagy tiszteletben részesült. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület működésében is, melynek alapító és igazgatósági tagja volt, élénk részt vett s itt különösen kitűnt nagy szakképzettsége és széleskörű olvasottsága által. Az irodalomnak lelkes pártfogója volt s könyvtára valószínű tárháza lett a régebbi és korabeli kiválóbb munkáknak. (A Ház könyvtárának hungarikumokban való gazdasága innen ered.)

kegyes adományért az elnök útján jegyzőkönyvi köszönetét nyilvánítja, az egész ügyet átteszi a könyvtári bizottsághoz, GHYCZY Ignác nevét pedig a könyvekre nyomatja.

A könyvtári bizottság a GHYCZY-féle könyvtárról szóló jelentését 1872 április 2-án terjesztette be. E jelentésében tekintettel arra, hogy a könyvtár jelenlegi helyisége elégtelen a könyvgyűjtemény befogadására és hogy az örökösök a náluk nem kedvező helyiségekben lerakott könyveket minél előbb át óhajtának adni, azt javasolta, hogy a könyvgyűjteményt a Ház kiküldöttje Igmádon vegye át s addig, míg megfelelő helyiség nem áll rendelkezésre, a Ház egyik bizottsági termében lepecsételt ládákban helyezze el. Az átvétellel pedig az országgyűlés feloszlása esetében a háznagy bízassék meg, akinek a funkciója úgyszintén az új országgyűlés megalakulásáig tart. A rendezéssel kapcsolatosan pedig minden könyv «Ghyczy Ignác» feliratú bélyegzővel láttassék el. Egyúttal a bizottság a könyvtár kezelési rendszerének megállapítását is sürgős feladatnak jelezte s már most kívánta nyilvános könyvtárrá való átváltoztatását.

A Ház e jelentést elfogadta s a könyvtár átvétele az országgyűlés feloszlása következtében tényleg a háznagyra maradt.

Az új országgyűlés megalakulása után KOVÁCH László háznagy betegsége miatt csak november 7-én jelentette a Háznak, hogy a GHYCZY-féle könyvtárt átvette s azt 92 ládában, az újonnan kibérelt könyvtári helyiségben, helyezte el, mire a Ház utasította a könyvtári bizottságot a további intézkedés megtételére.

A GHYCZY-féle könyvtár tehát át volt véve, azonban annak rendezését és végleges elhelyezését a közbejött akadályok miatt egyelőre keresztülvinni nem lehetett.

Ugyanis a gazdasági bizottság 1873 március 4-én tárgyalt jelentésében tudomására hozta a Háznak, hogy a könyvtár, pénztár és levéltár helyiségeiül szolgáló épület le fog bontatni s miután ezeket a Házban elhelyezni nem lehet, ajánlta a «Két pisztoly» telkén épülő ház földszinti helyiségeinek 3000 frt évi bérfizetése mellett 3 évre való kibérlését.

E jelentés tárgyalása során PULSZKY Ágost kifogásolta a

könyvtárnak máshová való elhelyezését, mert ezáltal annak minden praktikus haszna megszűnnék s azt javasolta, hogy a könyvtár a Házban helyeztessék el. KOVÁCH László e felszólalásra megjegyezte, hogy a Házban, hol jelenleg is 8 terem áll rendelkezésre 9 osztály számára, lehetetlen azt elhelyezni, VÉCSEY Tamás pedig szintén alkalmatlannak tartotta a «Két pisztoly»-féle házat, mire a Ház utasította a gazdasági és könyvtári bizottságokat, hogy a könyvtárnak a Házban való elhelyezésére tervet készítsenek.

A könyvtár újabb elhelyezése és a GHYCZY-féle könyvtár rendezése és beosztása tehát helyiség hiányában egyelőre nem volt keresztülvihető s csak a könyvtári bizottság buzgó munkálkodásának köszönhető, hogy e kérdés is rövidesen megoldást nyert.

A könyvtári bizottság ugyanis már június 30-iki jelentésében azt javasolja, hogy a könyvtárt a társalgóban, az étteremben, az elnöki előszobában és a társalgó melletti két folyosóban felállított szekrényekben helyezték el s egyben jelentette, hogy a GHYCZY-féle könyvtár igen sok becses művet tartalmaz. Így: FEJÉR: Codex diplomaticusait, KATONA történeti munkáit, az 1848/49. év eseményeire vonatkozó műveket, az 1830—1869. években megjelent bel- és külföldi lapokat, továbbá jogi, államtudományi, szépirodalmi és történeti munkákat, melyek értéke a szakértők szerint 20.000 frt.

A Ház a könyvtár elhelyezésére vonatkozó javaslatot elfogadta s a bizottság a november 12-iki jelentésében már végleg beszámolt a GHYCZY-féle könyvtár rendezéséről. A jelentés szerint e könyvtár 6382 mű, 14.500 kötetben, melyek közül azonban csak 2021 művet, 5876 kötetben, osztott be a Ház könyvtárába, a hadtudományi és gazdasági munkákat pedig ismét ládába helyeztette vissza. A könyvtár állománya 1873-ban 2547 mű volt, 7505 kötetben. *Ez az első statisztikai adat a könyvtár állományáról.* A kikölcsonzést, mely eddig tiltva volt, a Ház megengedte s határidejéül egy hónapot állapított meg. A képviselők rendelkezésére a könyvtárban kívánat- és panaszkönyvet helyezett el, melyek közül az előbbi még ma is fennáll.

E jelentés december 20-án tárgyalatott s IVÁNKA Imre java-

solta, hogy a hadtudományi és gazdasági műveket is osszák be a könyvtárba, amit a Ház el is határozott.

Alig esett azonban túl a könyvtár ezeken az akadályokon, már is újabb veszély fenyegette további fejlődését. Ugyanis a gazdasági bizottság 1876 május 16-iki jelentésében az ország pénzügyi helyzetére való tekintettel a könyvtár havi 500 frt javadalmát 200 frt-ra javasolta leszállítani. A javaslat természetesen nagy megütközést keltett a könyvtári bizottsági tagok között, aminek különösen PULSZKY Ágost adott kifejezést, kimutatva azt, hogy havi 200 frt-ból még a legszükségesebb kiadásokat sem lehet fedezni. Hasonló értelemben szólalt föl SZONTAGH Pál is, aki pedig képviselősege alatt mindig arra törekedett, hogy az országot minden fölösleges kiadástól megóvja. A Ház ezek után az 500 frt-ot a jövő évre is megszavazta.

Az 1874-ben 8522 kötetből álló könyvtár nyugodt fejlődésének most már egyelőre semmi sem állta útját. 1875-ben KOSZTINSZKY János kísérletet tett ugyan a könyvtár javadalmának havi 400 frt-ra való leszállítására, azonban azt keresztülvinni nem tudta. 1878-ban a bizottság a GHYCY-féle könyvtár szépirodalmi és gazdasági műveit az örökösök hozzájárulásával más könyvtáraknak javasolta odaajándékozni, amit azonban a Ház SIMONYI Ernő ellenzése folytán nem fogadott el, hanem úgy határozott, hogy azokat az új országház felépítéséig együtt tartja. Ugyanekkor a könyvtár állománya 16.942 kötet volt. 1879-ben biztosították először a könyvtárt tűzkár esetére 5 évre s 1882-ben jelent meg az első nyomtatott katalógus az 1881. évi gyarapodásról.

1883-ban már ismét új helyiségről kellett gondoskodniok s YBL Miklós műépítész javaslata folytán úgy határozott a Ház, hogy a társalgó, iroda és kis folyosó fölötti I. emeleti hátsó terem, melynek mennyezete tűzmentes, alakítják át a könyvtár céljaira.

Nagyban emelte a bizottság a könyvtár állományának értékét azért, hogy a NÁDASDY-könyvtárnak 1885-ben Bécsben történt elárverezésénél a XIX. század első felében megjelent s hazánk közgazdaságára s különösen Erdély jogviszonyaira vonatkozó mű-

veket szerzett be. A következő évben a GHYCY-féle könyvtárból 1356 mezőgazdasági művet adtak át a Ház tulajdonjogának fenntartásával az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek. Ekkor jelent meg a jegyzék II-ik pótfüzete is.

1892-ben készült el az új kölcsönzési ügyrend s ekkor állapították meg a könyvtár javadalmát is egész évre 5400 frt-ban. (Eddig csak azokra a hónapokra szavazták meg, melyeken a Ház ülésezett.) A következő év június 21-én fogadtatott el UGRON Gábor azon indítványa, hogy a könyvtár a régi magyar törvényhozások forrásmunkáit eredetiben, vagy másolatban szerezzze be, amire 1895-ben 5000 frt-ot szavaztak meg. Ugyancsak 1893-ban (december 15-én) jelent meg a könyvtár egész állományáról KÜFFER Béla dr. összeállításában az első teljes katalógus, melyet 1899-ben követett az első pótkatalógus s azután e pótkatalógus nyomása folyamán beosztott művek jegyzéke.

1896-ban a könyvtár állománya már 38.697 kötetből állt. A szépen gyarapodó könyvtár azonban 1901 január 4-én majdnem megsemmisült. Ugyanis e napon este kályhacsőrepedésből tűz keletkezett a könyvtárban, de szerencsére még idejében észrevették s terjedését megakadályozták. Így is azonban sok mű pusztult el, de legnagyobb részét olyanok, melyeket pótolni lehetett. Az elégett könyvek értéke fejében a biztosító társulat 8229 K 10 f-t fizetett. Ugyanezen évben felemelték a könyvtár javadalmát 12.000 K-ra, míg a régi országgyűlési iratok gyűjtésére csak 4000 K-t szavaztak meg. A könyvtár állománya ekkor 45.603 kötetből állt.

Eközben az új országház felépítése, melynek a kupola s a buffett alatti Dunára néző része szép és kényelmes otthont ígért a könyvtárnak is, elérkezett a befejezéséhez, úgy hogy 1902 június 23-án már meg lehetett kezdeni az átköltözést, amely csomagolással együtt két hónapot vett igénybe.

Az évi szaporulatnak folytonos emelkedése már 1903-ban szükségessé tette, hogy könyvkötésre külön 3000 K-t szavazzanak meg, mely tétel 1911-ben 5000 K-ra, 1913-ban pedig 10.000 K-ra emeltetett fel. Ugyancsak ez évben emelte föl a Ház SZEDERKÉNYI

Nándor indítványa folytán az 1861. év előtti országgyűlési iratok gyűjtési költségét is 10.000 K-ra s a gyűjtéssel a bizottság dr. TAKÁTS Sándort, a kiváló történetírót, bízta meg.

1907-ben a bizottság megajándékozta a PETŐFI-házat a GHYCZY-féle könyvtárnak a 40-es évekből eredő szépirodalmi folyóirataival, amelyek PETŐFI-re vonatkozó adatokat tartalmaznak. Ugyanezen évben a könyvtár állománya 61.564 kötet volt.

1912-ben átvette a főrendiház 5107 kötetből álló könyvgyűjteményét. A jobbára parlamenti nyomtatványokból álló könyvgyűjteményt, melyet a főrendiház minden igény fentartása nélkül adott át, külön kezelik. A könyvgyűjtemény átvételét megelőzőleg a bizottság megengedte a főrendeknek a könyvtár használatát.

Ugyancsak ez évben rendelte el a bizottság az évi gyarapodásnak a kinyomatását is, melyet a könyvtár 1899-től kezdve csak könyvben adott ki. Az első az 1912. évi s ezt követte az 1914 márciusában napvilágot látott 1913. évi gyarapodásról kiadott katalógus. Ugyanezen évben határozták el a hírlaposztály felállítását is, melynek egy részét a GHYCZY-féle könyvtárból maradt hírlapok teszik.

Emelte végül a bizottság a könyvtár értékét azáltal, hogy DEÁK Ferenc könyvtárából 270 kötetet megvásárolt. E köteteket, tekintettel ama kegyeletre, melyet mindenki érez DEÁK Ferenc emléke iránt, külön szekrényben helyezték el.

A könyvtár fejlődésére és használhatóságára, mint a régi Házban, úgy már, sajnos, az új Házban is zavarólag hatott helyiségeinek elégtelen volta s ez, valamint az újrarendezés szüksége, indította már 1906-ban a könyvtár vezetőjét, FÜLÖP Áront, hogy a könyvtárnak az eddig követett alfabetikus rendszer helyett a helykihasználását jobban biztosító és a kezelést is megkönnyítő raktárrendszerben való átrendezését javasolja. A könyvtár újrarendezésének gondolata azonban már 1904-ben foglalkoztatta a bizottságot s akkor HEGEDŰS Loránt a DEWEY-féle decimális rendszert ajánlotta kivitelre. A bizottság azonban ez ügyben végleg csak 1910-ben határozott, amikor is PEKÁR Gyula állásfoglalására a

FÜLÖP Áron által ajánlt raktárrendszert fogadta el s utasította a könyvtári hivatalt az újrendezés és az új katalógus elkészítésének keresztülvételére. E munka azóta szünet nélkül tart s remélhetőleg pár év múlva befejezést fog nyerni, amikor is a parlamenti érvek fegyvertára gazdagabban és tökéletesebben fog az országgyűlés tagjainak rendelkezésre állni, mint valaha.

A képviselőház könyvtárának 1913. évi gyarapodásáról és használatáról a következőkben számolhatunk be:

Ez évben gyarapodott a könyvtár 1886 művel, 3056 kötetben és pedig: a parlamentekkel fennálló csereviszonyból kifolyólag 489 kötetrel, ajándék és hivatalos megküldés folytán 503 kötetrel, vétel útján pedig 2064 kötetrel. A könyvtárt használta, nem számítva az elnöki engedély mellett dolgozó idegeneket, 170 országgyűlési képviselő, 745 izben. Kikölcsönözött 852 mű, 1257 kötetben s helyben használtatott 4259 mű, 6285 kötetben. Leginkább közjogi, közigazgatási, közgazdasági, pénzügyi és történeti műveket olvastak. A könyvtár jelenlegi állománya 73.053 mű, 80.886 kötetben, a javadalma pedig a következőkép oszlik meg: könyvbeszerzésre 16.000 K s könyvkötésre 10.000 K. Az 1861. év előtti országgyűlési iratok gyűjtése 1910 óta a levéltárnok ügykörébe tartozik.

PANKA KÁROLY.